

YAHYA KEMAL

«MEKTUPLAR MAKALELER»

INCI ENGINÜN

Yahya Kemal Beyatlı'nın daha önce yayımlanmış olan kitaplarına bir yenisi katıldı: «Mektuplar Makaleler» (İstanbul 1977). Derleme Nermin Süner (Pekin) tarafından yapılmıştır ve büyük ölçüde şairin el yazısı notlarına dayanmaktadır. Kitap yazarın el yazısıyla olan yazıları (İspanya hatıraları, çeşitli konularda yarım kalmış notlar ve hatıralar, mektuplar -onbir kişiye yazılmıştır- ve daha önceki kitaplara girmemiş, çeşitli konulardaki makalelerini) ihtiva etmektedir.

Zevkle okunan bu önemli kitap Yahya Kemal'in diğer yazılarında ve şiirlerinde görülen özellikleri taşır. Şairin «Endülüs'te raks» adlı şiirinin başlığını seçerken İspanya yerine Endülüs demesinin mânâsı İspanya hatıralarını okurken vazih bir şekilde anlaşılıyor. Mektuplar ve notlardan derlenen bu hatıralarda Yahya Kemal, İspanya'daki Müslüman tesirini sık sık hatırlar ve hatırlatır. Millî ve İslâmî kültürün bakış açılarını teşkil ettiği Yahya Kemal İspanyolca adların asıllarını da düşünür. Böylece İspanya yabancı, garip bir ülke olmaktan çıkar. İslâmî kültür ve medeniyetin bir zamanlar en muhteşem örneği olan Endülüs; Hıristiyan İspanya'nın arka planında kendisini kuvvetle gösterir. Bu arka planın görülebilmesi, şüphesiz ki Yahya Kemal gibi sağlam ve geniş bir tarih bilgisi ve millî görüş sahiplerince mümkündür:

«Kurtuba'nın Emevî payitahlığından kala kala meşhur câmii, ötede beride birkaç yapı harabesi ve biraz hisar bakiyesi kalmış. Kurtuba Câmii muazzam bir eserdir, fakat yekpare değil, mürekkep bir eserdir. Bir kapı-

sından girince birdenbire hudutsuz vehmini veren, bir sütun ormanı içinde kaldım. Bu sütunlar ikiz ve incedirler. Hemen hemen mermerin her çeşidinden ve her nev'indedirler, başlıkları Endülüs-kârî kavisi ve her tarafta müsavî inşa edilmiş başlıklardır. Câmî bugünkü haliyle yine çok caziptir. Fakat İspanyollar fethettikten sonra katedrale çevirmişler ve XVI. asır iptidasında bir mimari şuuruzluğu ederek ortasına Rönesanskârî bir kilise yapmışlar, câmîin etrafını da çepçevre Hıristiyan mihraplarıyla doldurmuşlar. Bu tahribat yapılmasaymış bugün bile gözleri kamaştıran genişlik daha fevkalâde olurmuş. Artık İslâm zamanında, câmîin bütün kandilleri, zemininde bütün halıları, etrafında bütün şamdan, rahle ve kürsüleri varken nasıl bir hârikaymış Allah bilir. Kurtuba'nın diğer aksamından bahsetmeyeceğim, çünkü ehemmiyetli değil. Yalnız insan bu şehirdeyken Türkiye'yi komşu bir memleket zannediyor; çarşıları, sokakları, pazar yerleri, o kadar Şark tarzındadır» (s. 5-6)

Yahya Kemal

«Elhamra şehrin arkasında bir tepededir (.....)

Bu tepede şimdi Tark'ta geçen Arapların, muzafferiyetini müteakip inşa ettikleri bir hisarla, bundan yedi yüz sene sonra, Abdullah'ın - sagir'le Afrika'ya hicret etmiş olan son Arapların Elhamra sarayı var. İlk fatihlerle son mağlupların eserlerini yan yana görmek insana mukadderat hakkında çok derin bir murakabe hissi veriyor. İlk hisar kartal gibi satvetli, çıplak, saf, sade, metin ve vakurdur. Son saray incelmışliğin, haddeden geçmiş temeddünün ve zevkin gözleri kamaştıran bir nümunesidir. Bu iki bina yanyana duruyorlar.

Bu gün görülen Elhamra eski Gırnata Sarayı'nın ancak harem dairesidir. İspanyollar burasını fethettikten sonra, asıl kışlık sarayı yakmışlar ve yerine -elân bâki kalan- Rönesans üslubunda kaskatı bir Charles Quint Sarayı bina etmişler. Elhamra'nın arka tarafını her nasılsa bırakmışlar. Bunun için de Elhamra'ya bir ard kapıdan giriliyor. Girerken harikulâde bir muhit içine girileceğinin farkına bile varılmıyor. Girdikten sonra bu küreden başka bir küreye geçmiş, adeta bir rüyanın ortasına düşmüş gibi gözlerimi kapadım ve açtım, o kadar nadir bir hayret içindedim. Bu hayret daireden daireye gittikçe arttı» (s. 7-8).

Yahya Kemal sadece Endülüs medeniyetinin izlerini görmez. Bu medeniyet ve devlete son veren katolik İspanyol hükümdarları «yaman çift» Fernando ile İsabella'nın da Saint Thomas manastırında yaşadıkları Granada'yı fetih rüyasını da hissediyor. Manastırın bütün duvarları bu katolik çiftin hedef ve rüyası olan Granada'nın sembolü

nar nakışlarıyla kaplanmıştır. Yahya Kemal'in millî şuuru bu kırmızı nar nakışlarından derhal Türk tarihine kayar: «Bizim fatihlerimizin asırlarca Kızılelma'yı sihirli bir meyva şeklinde tahayyül ettikleri gibi, bu fatihler Granada'yı gece rüyalarında ve gündüz hülyalarında daima bir meyva şeklinde görmüşler. 1453 ten evvel Kızılelma bizim ordularımızın hülyasında İstanbul'du; fakat o fet-hedildikten sonra Roma olmuştu. 1480 e doğru İspanya'da da önce bütün hedef Granada idi. İslâmiyet'i Afrika'ya atmak, o dinin ve o medeniyetin izini silmek, İspanya'yı mülk ve millet olarak, elân haritada gördüğümüz şeklinde yekpare bir eser kılığına koymak; işte Katolik Krallar'ın Sanit - Thomas'da ateşten şedid olan emelleri bu idi» (s. 17-18).

Uzun yıllar elçilik görevlerin-

de bulunmuş olan Yahya Kemal'in bu ülkelere dair intibalarının tamamının yazul olarak elde bulunmaması gerçekten hayflanılabilecek bir durum. Fakat intibalarını bir «risale» olarak yazmak istemediğini ifade eden Yahya Kemal'in intibalarını dostlarına mektuplarında bildirmiş olması çok muhtemel. Bu kitap-taki mektupların sayısı çok az. Eğer dostlarına yazdığı mektuplar kaybolup gitmediyse, bir gün Türk edebiyatının bu seçkin şahsiyetinin gözüyle bazı yabancı ülkeleri tanımamız mümkün olabilir.

Yahya Kemal'in kısa notlarından birisi de mimari ile zamanı birleştirmesine dair. Bu fikir, şehircilikle uğraşanların teknik bilgi yanında tarih bilgisine de sahip olmaları gerektiğini ortaya koymakta: «Mimariyi yalnız mimarî ve hendese nokta-i nazardan add ile ihya etmek bir

hatadır. Çünkü mimariye zamanın giydirdiği bir kisve vardır. İşte o millî peyzajdır. Buna bir misal: Bayezit camiidir. Bayezit caminin önünde kahveler arkasında Sahafklar çarşısı vardır. Bilhassa Sahafklar çarşısını ele alalım. Bu manzara hiç bir dekorunun icat edemeyeceği kadar güzeldir. Ve üstelik maziyi göz önünde canlı bir vesika gibi bulundurur. Çok cezri düşünen bir belediyece feci bir günah olarak, Bayezit camiini yalnız mimarî eseri olarak ortaya çıkarmak istese ve Sahafklar çarşısını kaldırsa ne kadar fena olur, değil mi? Demek ki zamanın bir de kendi mimarisi vardır, etraf her zaman tufeyli değıldir.» (s. 52)

Yahya Kemal Türk üslubunu aksettiren yapıların yıkılıp yerine şahsiyetsiz büyük yapıların geçmesinden de üzgündür (s. 163-166).

BİR SAVAŞ YORGUNUYUM

Bir savaş yorgunuyum elleri boş, kalbi kırık.
Boşa uğraştığımın farkına vardım artık.

Dostluğun bittiği, aşkın da uzun sürmediği
Acı bir gerçek imiş gözlerimin görmediği.

Ey ümit, tutsağın olmuştu gönül sanki senin;
Şimdi rahatlığı var bir şey ümit etmemenin.

★ ★ ★

Bir zaman en deli bir aşkla seven sevgiliye
Sitem etmek ne için gün gelip uslandı diye?

Yakışan verdiği bin zevke teşekkür etmek,
Şükür Allah'a sevmek nedir öğrenmişsek.

Ey gönül, yepyeni hazlarla dolarken kadehim,
Sonbahar gülleri altında, bırak, keyfedeyim.

Genellikle yazılarında başkalarına karşı çok saygılı olan Yahya Kemal'in millî kültürümüze karşı saygısızca davrananlara çok sert cevaplar verdiğini gösteren, dikkatimi çeken bir yazı da «Hüseyin Daniş Bey'e mektup» (s. 111-122) adını taşımaktadır. Türklerde tek meziyet olarak «şecaati» gören ve kültür sahasında Türklerin bir şey vermediğini söyleyerek İran'ı yücelten Hüseyin Daniş'e verdiği cevap, yer yer onun bazı şiirlerini de kendi fikirlerine açıklamayı kolaylaştırmaktadır.

«Türk'ün İslâm âleminde en bâriz fârikasını «şecaat» gibi basit bir kelime ile hülâsa etmek büyük hatadır. Beyefendi, zannediyorsunuz ki Türk: Binlerce bilâd vermiş almış, Şeypurunu tâ Yemen'de çalmış, satranç oynar gibi harple oynamış, muttasıl döğüşmüş durmuş; harbi Firdevsi'nin şiirinde görünce hayran oluyorsunuz, Türk'ün hayatında görünce bütün mânâsıyla ihata edemiyorsunuz. Harp, Türk'ün vasıtası idi, hiç bir zaman gayesi değil. Gayesi on asırdan beri İslâm'ın istiklâli idi. Alparslan'ın (Kılıçarslan ol-

malı) İnönü'nde Ehl-i salib'e karşı duruşundan bugünkü Sakarya cephesine kadar Türk o gaye için döğüşüyor.» (s. 120)

Türklerin Firdevsi gibi bir destan yazmamış olmalarını da Yahya Kemal şöyle yorumlar:

«Beyefendi, Firdevsi destanı yazdı, Türkler destanı yaptılar. Cermenlerin, cenup İslâvlarının, Fars'ın Ehl-i Salib'in menkul ve muharrer destanlarında muhasım kahraman daima Türk'tür. Türk onlara bihakkin,

Tarihi yapan benim yazan siz diyebilir; Avrupa'nın nice milletleri gibi Türk'ün de bir Şehname'si yoktur. Bunun sebebi de arzettiğim gibi Türk'ün son zamanlara kadar şanlı tarihini hasretle yad edecek bir esarete düşmediğidir» (s. 118)

Fakat Millî Mücadele tecrübelerinden sonra Yahya Kemal, atalarımızdan farklı olarak yaptığımızı yazmamız ve hatıraları toplamamız gerektiğini ifade eder. «İstiklâl müzesi için hazırlık» (s. 154-156) antolojilere girecek güzellikte bir yazı. «O (Genç zabıt) bu üç senelik tarihin güzelliğini yakından farkedemez; Selim'in Fatih'in, Murat'ın, Alparslan'ın askerleri de o zaman fark

edemezlerdi. Biz de burada bu muharebenin güzelliğini tam bir görüşle farkedemiyoruz. Hele biraz zaman geçsin. Bu destan uzaktan sürekli bir şan rüyası halinde al kanlı bayraklarıyla genç ve dinç askerleriyle anlı şanlı zabitleriyle dev gibi kumandanlarıyla tarihten aldığı en sahih şekilde geçer ve gözlerimizin bütün güzelliği ile ayan beyan görünür. Kâzım Karabekir'in bir karakışta bir avuç yiğitle Sarıkamış'tan geçerek ana diyarımız Asya'yı tekrar buluşunu, Gaziantep'in bir halk Pilevnesi gibi tecelli edişini; Birinci İnönü'nün, bir hamlede, galip bir kılıç gibi parlayışını, İkinci İnönü'nün, Eskişehir'in bağrından mucizeli bir zafer gibi atılışını, büyük, kanlı, müdhiş Sakarya'nın kanlar ortasında iri bir güneş gibi doğuşunu, bütün bu İstiklâl fâciasını, şimdiye kadar geçen ve şimdiden sonra geçecek olan safhalarını o zaman bütün vuzuhu ile anlayacağını vak'anın içinde yaşayanlar ehemmiyetini lâyık olduğu derecede büyük göremezler. Hele o vak'anın temas ettiği silâhları, kumaşları, kâğıtları, ufak tefek şeyleri mühimmezler, dağıtırlar.

Bu unumi hal bizi Türklerde mühim bir nakise derecesindedir. İşte bu nakisemiz yüzünden tarihimizin yadigarları zamanı rüzgârı ile savrulmuş gitmiş, kaybolmuş. O mübarek yadigarların on binde biri olsun elimizde değil, tarihimizin öksüzüvüz.» (s. 155).

Bu satırları okurken, içine girenin o müthiş tecrübeyi çok canlı bir şekilde yaşayacağı, bu mücadelenin bütün safhalarını muhteşem bir şekilde hatırlatacak böyle bir İstiklâl Mücadelesi müzesinin hâlâ yapılmadığını hatırlamamak mümkün değil. Tek teselli, şehirlerimizin bir çoğunda bulunan Atatürk müze ve evlerinin bu mücadelenin akislerini parça parça aksettirmekte oluşudur.

Bu mucize - mücadelenin sembol kahramanı Atatürk de şairin kaleminden şöyle anlatılır:

Sener Öztop : Amasya Bedesten Kapısı

DEMİRPERDE GERİSİ

«Tam üç sene» düşmanı vatanın harim-i ismetinde boğacağız!» tam üç sene «milletin talih-i menhusunu yenmek lâzım» diyen ulvî insan, o gün, orada sözünü bizzat yerine getirdi. «Üç sene, o zamana göre uzun bir devreydi; fakat Erzurum'dan Dumlupınar'a kadar olan yollar da uzundur. Yunan ordularını o gün orada boğan serdar bir millettin Vâhdettini yuğura yuğura, merhale merhale, Erzurum'dan Sivas'a, Sivas'tan Ankara'ya gelmiş ve ne yaman, ne uzun, ne feci maceralardan sonra muzafferiyet ordularını tertip ederek Dumlupınar önüne gelebilmişti».

Muzafferiyete kadar üç senelik maceraların her biri bir milleti hayatından müebbeden meyyus edecek derecede zehirli idiler. Fakat milletin başına geçen insan bize onların zehrini bir an hissettirmedi. Halife ordularının saldırılarından, Eskişehir'in ziyandan, Yunan ordularının Ankara üzerine yürüyüş günlerine kadar kendimizi her saat muzaffer hissettik. Bu kalb kuvvetini hepimize o veriyordu. İzmir baskınından sonra Anadou'ya çıktığı zaman emrine âmâde ordular bulmadı: Bulmayınca da fertleri ordular gibi kullandı; O fertlere birer ordu kuvveti nefhetti; onlardan niceleri şehir şehir tüten isyanları bastırdılar. Gaziantep ve Urfa gibi şehirlerimizi kurtardılar, birer avuç yiğitle dev gibi ordulara karşı durdular (s. 157-158).

Edebiyat, kültür, siyaset, moda gibi çeşitli konulardaki yazıların hepsinden burada bahsetmek mümkün değil. İkinci baskısında indeksinin yeni baştan hazırlanmasını temenni ettiğim bu kitapta her okuyucu, kendi ilgi sahalarını besleyecek görüşlerle karşılaşacaktır. Bu değerli eseri Türk okuyucularının kolayca el uzatabilecekleri bir derleme haline getiren Yahya Kemal Enstitüsü ve İstanbul Fetih Cemiyeti mensuplarına, kültürümüzle ilgilenen herkes minnettar olacaktır.

I

— Arabanı ilâçlı sudan geçir!
— Arka kapağı ve bavulları aç!
— Dolaşma, içeri gir!
Hem niye açık camın?

Ve sonra : — Nereye, niçin, neden, nasıl?

Ama, bundan sonra başlıyor demirperde aslı.
Ve demirperde bir değil, birkaç!
Hele bir (gör), (düşün), (yazıp söyle) de bak
Nasıl anasını belliyorlar adamın!

II

Salkım saçak, demirperde filân tanımayan Temmuz
Tam bir içtenlikle gülüyordu.
Renk yelpazeleri, ışık ve buğu;
Kayın ormanlarından geçiyordu yolumuz.

Baktım, sarı bir gül, bahçesinde motelin.
(Belki en irisi sarı güllerin, en dirisi!)
Barışın ve bolluğun reklâmını yapıyordu.

Ama, Temmuz ve sarı gül hariç, perdenin gerisi,
Motel, garsonlar, kılık-kıyafet,
İçtiğimiz bulanık çay ve paralı tuvalet...
Tam anlamıyla dökülüyordu.

Belliydi, turistik olduğu sarı gülün, belliydi.
Turistleri görünce açıyordu yapraklarını belki de,
Gidince kapatıyordu.
Belli ki partiliydi sarı gül de;
Sarı gül, göz boyamakla görevliydi.

III

Geçerken, bir kasabada :
— Ne olur, varsa ver!
Diye, Türk çocukları benden kalem istediler.
(Okuyamadıkları, okutulmadıkları belli!)
Gerçi : — Alın, dedim,
Tükenmez kalem size,
Dolma kalem.

Ama, şunları söylemeliydim, söyleyemedim :
— Neye yarar, duyup yaşayıp ta yazamadıktan kelli,
Cânım hürriyeti, saman kâğıdı defterlerinize!

NÜZHET ERMAN

